

OB DVAJSETLETNICI UNIVERZE

GOVOR V NARODNEM GLEDALIŠČU — OTON ŽUPANČIČ

Klanjam se naši mladi univerzi, pozdravljam njenih lepih 20 let.

Časten spomin in spoštovanje vsem, ki so nanjo mislili, se zanjo trudili in dosegli njeno uresničenje. Nekaterih ni več med nami — slava jim — in lepa misel na našo državo. Pozdrav vsem, ki na nji delajo: profesorskemu zboru in dijaškemu kolegiju, ker skupno bogaté zaklade naše miselnosti, jače našo notranjo zavest in širijo tla naše duševne svobode.

Sen naših dedov in očetov, srčna želja nas vseh, ki smo morali prebiti svoja najlepša leta v tujini, zahteva vsega slovenskega naroda, po tolikem hrepenenju, po tolikem naporu dočakana v Jugoslaviji.

Moje kratke, skromne besede naj bodo znamenje moje ljubezni do tega našega najvišjega izobraževališča in moje skrbi za našo mladino, ki ji bo treba prej ali slej izročiti krmilo, ne morejo vam pa povedati dosti novega. Dovolite mi samo nekaj naglih pogledov.

Predavalnice, seminarji, laboratoriji — tiha zakopanost v samotno delo v zatišju daleč od vnanjega hrupa, od plime in oseke dnevnih vprašanj, navidez odmaknjeno od sveta in sodobnosti, in vendar neprestano v službi svetu in sodobnosti.

Alma Mater! Mati rednica! S kakim zaupanjem smo hiteli k tebi — tujki — v svesti si, da nam utešiš uka žejo; prelepi, najboljši spomini, zagon in zanos mladih kril! Nevzdržno hrepenenje, prodreti v vse skrivnosti, rešiti vse uganke, odrešiti sebe in osrečiti vse okoli sebe z odkritjem nečesa čudovitega, tajinstvenega, kar vse ti razodene ona — Alma Mater. To je resda bistven del univerze, vendar samo en del. Njena resna, rekel bi slovesna, mirna, ustaljena struja. Toda akademska tla so širša. Nje prepljuskava neprenehoma dan in vnanje življenje, ta tla so vseučiliška veža ali avla, kakor smo ji rekli. Kdo bi mogel živo popisati vso opojnost, ki prevzame mladega dijaka, ko se razgleda malo po teh zanj novih tleh. Opaja ga svoboda iskanja resnice, svoboda izražanja svojega čutenja in mišljenja, tisti vroči občutek slasti, da bi smel in mogel dati srce in kri za resnico, za pravico, za ljubezen, za čast, za tovarišstvo, za svobodo, za svoj narod, za človeštvo in boljši red na tem svetu. Kdor ni vsega tega toplo prečutil, ko je imel 20 let, temu se res ni izplačalo, da je bil kdaj mlad.

Pomladni valovi — prekipevanje hudournih vodá! Živa voda, mlada voda! Svobodoljubna, igriva voda, rušeča jezove in brani, ko si neutrudno išče poti naprej. Inženirji, ki jim je poverjena zgradba hudournikov, so mi povedali, kar sem vedel že davno sam, kako je voda živa stvar s svojo voljo, ki ne ljubi ravnega teka. Njena naravna pot po strmini ni najkrajša premica od izvira do izliva. Njej se hoče poigravati, delati ovinke; tu rada

poskoči, se razprši skoraj v nič, pa se zopet zbere in pomudi, tu grebe in koplje, izpodmleva in odnaša, tam nanaša in kopiči, pa spet preklada, večno živa, večno igriva. Najboljši inženir bi bil tisti, ki bi zasledil njeno voljo in ji potegnil tako pot, kakršne si sama želi, potem bi se čutila popolnoma svobodno med jezovi in branmi in bi bila brez nevarnosti za okolico.

Mlada, hudournna, živa voda — nemirna, svobodoljubna mladina v avli! Nikogar nočem pohujšati, samo duhovnih inženirjev se mi hoče, da bi pravilno disciplinirali to burno svobodoljubje. Treba jih je najti.

Treba jih je najti, zakaj v tem večnem pretakanju — ne vodá, kajti v avli smo zdaj — v tem večnem pretakanju idej se vrši tisto neprestano presnavljanje in obnavljanje duševnosti, prerajanje in premlajanje sveta, ki je potrebno, da življenje ne zastane in ne okosteni v častitljivih, toda zastarelih formah in formulah. Kar priznajmo si: v nas starih ima življenje tendenco proti neki udobnosti; hotelo bi čim več počivati; rado se mu dremlje; brez mladine bi zaspalo. Vzorna univerza, na kateri tečeta obe struji složno in vzporedno, prva mirna s pridobitvami preteklosti, druga burna, pogumno v bodočnost se zaganjajoča, strastno iščoča vedno novih potov.

Ni še dolgo tega, kar sem v pogovoru z dvema mladima dijakoma vzdihnil — kakor sem slišal vzdihniti že domalega vsakega svojega vrstnika, pa tudi marsikoga mlajšega — kako je življenje čim dalje težje, mračnejše in brezupnejše. Pogledala sta me skoraj začudeno s tistimi svetlimi očmi, in skoraj v eni sapi hitela, kako sta zadovoljna in presrečna, da jima je dano živeti prav v tej dobi, ki je tako bogata z dogodki, tako polna presenetljivih čud, in ki sije v nji toliko lepih zarij bodočnosti; tako da ne bi onadva v nobeni drugi rajši živela. Tedaj sem se zdrznil in se zavedel vsega pomena tega večnega premlajanja sveta. Od tedaj laže prenašam težave svojega časa in pezo svojih let. In vsem vam, moje starosti ljudem, ki omagujete pod bremenom današnjih dni, želim ali sina, ali mladega znanca na univerzi, ki bi vam enako naivno prepričevalno in nazorno pokazal večno mlado podobo sveta. Ona jo nosi v sebi, vseučiliška mladina, prava mladina, in njeni voditelji, ki se znajo z njo vred presnavljati in obnavljati. In v tem imenu kličem obojim:

VIVAT ACADEMIA!